

ומבארת הגמרא — "מודים חכמים לרבי אליעזר, שחולצת ולא מתייבמת, בקטנה שהשיאה אביה, ונתגרשה, והיא יתומה בחיי האב, והחזירה, שחולצת ולא מתייבמת, מפני שגירושה גירושין גמורין, ואין חזרתה חזרה גמורה, כיון שלא חלו נישואיה השניים אלא מדרבנן, ונמצא שעדיין היא גרושת אחיו.

כמה דברים אמורים: שגירשה כשהיא קטנה, והחזירה כשהיא קטנה. ומת קודם שגדלה.

אבל גירשה כשהיא קטנה והחזירה כשהיא גדולה, וחלו הנישואין מדאורייתא, או שהחזירה כשהיא קטנה, וגדלה אצלו, ובא עליה כשגדלה, ומסתמא לשם קידושין, ומת, או חולצת או מתייבמת.

ובזה — משום רבי אליעזר אמרו: חולצת טו-א ולא מתייבמת, גזירה משום יתומה בחיי האב". עד כאן סוגיית הגמרא ביבמות.

והא הכא שהחזירה כשהיא קטנה וגדלה אצלו, דכטעות אשה אחת דמי, [כמו בקדשה על תנאי ולא התקיים התנאי — שקידושיו טעות, כך כאן כשקידשה כשהיא קטנה, לא חלו קידושיו מדאורייתא], ופליגי רבי אליעזר ורבנן האם כשבעל בסתם

ומדקדק אביי, **והא הכא**, [והרי כאן, שהתנה בפירוש, ובכל אופן סבר רבי שמעון שחלו הקידושין, ובודאי הטעם משום שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות], **דכי טעות אשה אחת דמי**, ובכל זאת פליגי תנא קמא ורבי שמעון. ומוכח דלא כדברי רבה?

ומשנינן: **התם, כהא קמיפלגי:**

מר [תנא קמא] סבר, כשאמר "התקדשי לי על מנת שירצה האב" כוונתו הייתה על מנת שישתוק האב. והא שתיק ליה. ולכן חלו הקידושין.

ומר [רבי שמעון] סבר, כוונתו היתה — על מנת שיאמר אבא "הן", והא לא אמר אבא "הן". ולכן לא חלו הקידושין.

אך בעלמא כשהתנה ובעל, לדעת כולם לא חלו הקידושין, כדברי רבה. אלא בטעות אשה אחת כעין שתי נשים. כנ"ל.

איתיביה [הקשה אביי על דברי רבה]: שנינו ביבמות, המגרש את האשה, והחזירה, ומת בלא בנים, מותרת ליבם ככל אשה (109).

אך רבי אליעזר אוסר, גזירה משום יתומה בחיי האב (110).

לקדשה. [— והרי דינה כדין יתומה, שקידושה דרבנן, אע"פ שאביה בחיים] ואם חזר אחיו ונשאה — חלו הקידושין מדרבנן בלבד. ואם ימות בלא בנים, אסור לאחיו ליבמה משום שמדאורייתא לא חלו הקידושין השניים ועדיין היא גרושת אחיו. ולכן אסר רבי אליעזר ליבם גם בנישואי דאורייתא, גזירה אטו נישואין דרבנן.

109. ואין אומרים — נישואין הראשונים מפילים את היבמה לפני היבם, והרי נאסרו עליו אותם נישואין בשעה שגרשה אחיו, והוא לא גרושת אחיו. רש"י יבמות קח ב.

110. כלומר — אם השיאה אביה לאחיו בקטנותה וחלו הנישואין מדאורייתא, ואח"כ גרשה — יצאה מרשות אביה, ושוב אינו יכול

בחליצה זו, ולא היה בדעתו להתירה לשוק, בכל זאת הותרה לשוק.

אמר רבי יוחנן, **אני שונה, בין שנתכוון הוא ולא נתכוונה היא בין שנתכוונה היא ולא נתכוון הוא, חליצתה פסולה, עד שיתכוונו שניהם, לשם חליצה המתרת (112), ואת אמרת חליצתה כשרה?**

אלא אמר רבי יוחנן, כל שאומר לו חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז. ולא נתנה לו מאתיים זוז.

ובמקרה זה שנינו — "חליצה מוטעת כשרה".

ומדייק רב אחא:

אלמא, כיון דעבד מעשה, דהיינו שחלץ אחרי שהתנה, אחולי אחליה לתנאיה, ולכן החליצה כשרה אפילו שלא התקיים התנאי (113).

והכא נמי כיון דבעל, אחולי אחליה לתנאיה (114), ולא כדברי רב אחא בר יעקב, שאמר לעיל — שאם קידש על תנאי ובעל, ולא התקיים התנאי, אינה צריכה גט, כיון שבועל על דעת תנאו הראשון?

אמר ליה רב אחא בר יעקב לרב אחא: בר בי

כוונתו לקדשה עתה קידושין גמורים, או לא (111),

ולא כדברי רבה שלכולי עלמא בועל על דעת קידושיו הראשונים?

ומשינין: התם נמי בהא קמיפלגי, מר סבר [רבנן]: אדם יודע שאין קידושי קטנה כלום וזמר ובעל לשם קידושין,

ומר סבר [רבי אליעזר]: אין אדם יודע שאין קידושי קטנה כלום וכי קא בעל אדעתא דקידושין הראשונים קא בעל.

אבל כשקידש בתנאי, ובעל, ודאי דעתו על תנאו הראשון.

אתמר נמי כדברי רבה, אמר רב אחא בר יעקב אמר רבי יוחנן: המקדש על תנאי, ובעל, דברי הכל אינה צריכה הימננו גט. כיון שעל דעת תנאו הראשון הוא בועל.

איתיביה רב אחא בריה דרב איקא בר אחתיה, [הקשה עליו אחיינו, רב אחא]:

שנינו — "חליצה מוטעת כשרה",

ודנו האמוראים: איזו היא חליצה מוטעת?

אמר ריש לקיש, כל שאומר לו חלוץ לה ובכך אתה כונסה. ואפילו שהתכוין לכונסה

ותרצו — ששייך שתכוין על ידי "גדול עומד על גביו", שיסבירו לה את ענין החליצה. וע"ע מה שהאריך בזה בקובץ שיעורים (רמז).

113. והקשו התוספות — וכי סבר רב אחא שלא מועיל תנאי בשום מעשה?

ותרצו — שלדעת רב אחא היה עליו לחזור על התנאי בשעת גמר המעשה.

114. ומבואר לפי קושיית הגמרא — שהיה צד לומר שצריך לתת לה גט בודאי. ולא רק מספק.

111. ואפשר לומר שאפילו רבי אליעזר סובר שבועל לשם קידושין, אלא שאינה מתיבמת גזירה אטו יתומה בחיי האב. ואולי נקטה הגמרא לשון "פליגי", משום התירוץ שמבאר את מחלוקתם.

112. והקשו התוספות ביבמות (קד' ע"ב) א"כ מדוע נזקקה הגמרא לחפש מקור לומר שקטנה אינה חולצת, הרי כיון שצריך שיכונו שניהם, וקטנה אין לה דעת לכיון ממילא לא הוי חליצה?

רב, שפיר קא אמרת [בחור, האם שאלת כהלכה]!?

תרשון. ואם כן בכל תנאי צריכים להתקיים כל התנאים שהיו בתנאי בני גד.

הלא טעמו של רבי יוחנן אינו משום שמחל על תנאו, אלא שלא מועיל תנאי בחליצה כלל.

ולכן — **תנאה דאפשר לקיומיה על ידי שליח** [במעשה שאפשר לקיימו על ידי שליח] **כי התב**, שהיה משה יכול לתת להם את הארץ על ידי שליח⁽¹¹⁵⁾ — **הוי תנאיה** [מועיל בו תנאי]⁽¹¹⁶⁾.

כיון, שמכדי כל תנאי מהיכא גמרינן, מתנאי בני גד ובני ראובן. [הלא כל הלכות תנאים נלמדו מהתנאי שהתנה משה רבינו עם בני גד ובני ראובן — אם תעלו חלוצים, תרשו את עבר הירדן, ואם לא תעלו, לא

תנאה דלא אפשר לקיומיה ע"י שליח כי התב, כגון בחליצה, שרק האח יכול לחלוץ ולא שלוחו⁽¹¹⁷⁾, **לא הוי תנאה**⁽¹¹⁸⁾ ⁽¹¹⁹⁾ [אין מועיל בו תנאי]⁽¹²⁰⁾.

שהרי בחליצה אמרינן שמחל על התנאי אף לקולא.

תימצי להתיר את האשה, כמו גירושין, אלא יש בה קיום מצוה בפני עצמה, ואת המצוה לא שייך לקיים על ידי שליח, כיון שהיא מצוה בגופו, שתחלוץ את נעלו דוקא, וכו'. ודו"ק.

והקשה מכאן הגר"ע אייגר, לדברי הר"ן בתחילת הסוגיא, שהסביר, שלא היה צד לומר "אחולי אחיל לתנאיה" בודאי אלא רק מספק. ואילו כאן משמע שמחל על התנאי בודאי? והניח בקושיא.

118. ברם, בכסף משנה (פרק ו' מהלכות אישות הלכה ב), כתב — שלדעת הרמב"ם שפסק להלכה כמאן דאמר "אחולי אחיל לתנאיה", אכן הטעם שלא מועיל תנאי בחליצה הנו משום "אחולי אחיל לתנאיה", ולא בגלל שאי אפשר לעשותה על ידי שליח. ובאמת סבר הרמב"ם שאף במעשה שאי אפשר לעשותו על ידי שליח מועיל תנאי.

115. ובאמת נעשה אותו תנאי על ידי שליח, שצוה משה על יהושע והזקנים לתת לבני גד ובני ראובן את הארץ אם יקיימו את התנאי.

אך עיין שם בדברי המגיד משנה, שחלק עליו, וסבר שאף הרמב"ם מודה שלא מועיל תנאי במעשה שאי אפשר לעשותו על ידי שליח.

116. בתוספות בגיטין (פד' ע"א ד"ה על מנת מבואר, שרק לגבי המעשה נאמר הכלל — "שאפשר לקיומי על ידי שליח", אבל לגבי התנאי, אין צורך שיוכל לקיימו על ידי שליח. אך עיין בשיטה מקובצת בסוגיין, ומבואר שיש ראשונים שסברו שאף לגבי התנאי נאמר הכלל — "שאפשר לקיימו על ידי שליח".

119. והסברא שלא מועיל תנאי אלא במקום שיכול לעשות שליח — שרק במקום שהמעשה כל כך בידו עד שיש בכחו לעשותו על ידי שליח, סברא היא שכמו כן יוכל לעשות תנאי. אבל אם אין המעשה בידו שאינו יכול לעשותו על ידי שליח, כמו כן אינו יכול להתנות. תוספות.

117. וצריך באור, מדוע באמת לא מועילה שליחות בחליצה, כמו שמועילה שליחות בגירושין? וכתב מהר"ח אור זרוע (סי' קכח) וז"ל — "ושמא, דבעינן חליצה דומיא דיבום, או שמא דכתיב וחלצה נעלו מעל רגלו".

120. ועיין לעיל (גו' ע"א, בתוד"ה הרי זו), שבכל מקום שאין מועיל תנאי, המעשה קיים,

ואולי כונתו לומר — שחליצה אינה רק היכי

מביאה הגמרא אפשרות שלישית לבאר את מחלוקת רב ושמואל:

אמר רב עולא בר אבא, אמר עולא, אמר רבי אלעזר: המקדש במלוח, שלא הועילו קידושיו⁽¹²⁵⁾, ואחר כך בעל. או שקידש על תנאי, ולא התקיים התנאי, ואחר כך בעל. או שקידש בפחות משהו פרוטה ובעל, דברי הכל⁽¹²⁶⁾ צריכה הימנו גט⁽¹²⁷⁾. כיון שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, וגמר ובעל לשם קידושין.

ומקשינן: והא ביאה, דלא אפשר לקיומיה ע"י שליח כי התב, וקא הוי תנאה? שהרי אם אמר — הריני בועליך על מנת שירצה אבא, ולא רצה האב אינה מקודשת, אף על פי שאי אפשר לקדש בביאה על ידי שליח⁽¹²¹⁾?

ומשנינן: התב, מועיל תנאי משום דאיתקוש הויות להדרי. כלומר — הוקשו כל צורות קניני האישות אחת לשניה⁽¹²²⁾. וכיון שמועיל תנאי בקידושי כסף ושטר, מועיל גם בקידושי ביאה⁽¹²³⁾ ⁽¹²⁴⁾.

124. הקשה הריטב"א — מדוע לא נקיש להיפך, וכמו שבביאה לא מועיל תנאי, אף בכסף ושטר לא מועיל תנאי?

ותירץ — אזלינן אחר רוב ההויות, ומכיון שברוב ההויות — דהיינו כסף ושטר, מועיל תנאי, מן הדין שנקיש ביאה אליהם. ולא נקיש אותם לביאה.

125. והטעם — כיון ש"מלוח להוצאה ניתנה", הרי אין כאן נתינת מעות קידושין.

ברם — אם יקדשנה בהנאת מחילת מלוח, מקודשת. כיון שהנאת המחילה שוה כסף, ובוה מתקדשת.

126. כוונתו לומר, בין לדעת רב ובין לדעת שמואל. ברם יש החולקים וסוברים שאדם עושה בעילתו בעילת זנות כמו שהביאה הגמרא לעיל את דברי התוספתא, שנחלקו התנאים בזה. אלא שרב ושמואל סברו כמאן דאמר "אין אדם עושה בעילתו ביאת זנות".

127. הרשב"א לא גרס "דברי הכל צריכה ממנו גט", אלא — "אינה צריכה גט", ואינו כדברי הכל, שהרי נחלקו בזה התנאים לעיל, אלא כך סבר עולא שההלכה כמאן דאמר "אינה צריכה גט".

כיון שבלא שנתחדשה לנו פרשת תנאים לא היה שום תנאי מועיל לבטל את המעשה, ולכן כשאין התנאי מועיל המעשה קיים.

121. יש לדון, אם אמר השליח לאשה — "התקדשי לפלוני כאשר יבא עליך", ובא עליה אותו אדם שלא לשם קידושין, האם תהא מקודשת? ועייין בזה בקובץ שיעורים (רנד). ואכמ"ל.

122. כמבואר לעיל מו' ע"ב, מדכתיב — "והיתה לאיש אחר", ולא פירט הכתוב כיצד היתה, שמע מינה, דיני כל ההויות שוים.

123. הקשה הגאון רבי עקיבא אייגר, אחר שלמדנו שמועיל תנאי בביאה אפילו שאי אפשר לעשותה על ידי שליח, אם כן נלמד מכאן שגם בכל מקום שאי אפשר לעשות על ידי שליח מועיל תנאי?

ולכן פירש — שאפילו שמעשה הביאה לא ניתן להיעשות על ידי שליח, מכל מקום חלות קידושין בעלמא שייך להיעשות על ידי שליח.

וזהו ההיקש — שעניין הקידושין שווה בכל ההויות.

אך ודאי במקום שאי אפשר להיעשות כלל על ידי שליח לא מועיל תנאי.

ועייין בקובץ שיעורים (רנד) שפלפל בדבריו.

ולא נחלקו רב ושמואל אלא כשלא בעל⁽¹²⁸⁾,
וכנסה סתם, האם אחולי אחיל לתנאיה, או
לא.

אמר רב יוסף בר אבא, אמר רבי מנחם,
אמר רב אמין: רק המקדש בפחות משה
פרוטה ובעל, צריכה הימנו גט. כיון שבהא
הוא דלא טעי, [איננו טועה לומר שיועילו
קידושי אף בפחות משה פרוטה], ובעל
לשם קידושין. אבל בהנך, דהיינו המקדש
במלוה או בתנאי, טעי, וחושב שחלו
קידושי, [וסבור יודעת היא שאין עליה
גדרים ולכך היא נישאת, וכשבעל – אדעתא
דקידושי קמאי בעל, ולא לשם קידושין. וכן
אם קידש במלוה, טועה לחשוב שחלו
הקידושין, כיון שאינו בקי בהלכות קידושין.
רש"י], ואינו מתכוין לבעול לשם קידושין.
ולא כדברי רבי אלעזר.

אמר רב כהנא משמיה דעולא: המקדש על
תנאי, ובעל, צריכה הימנו גט, שמא גמר
ובעל לשם קידושין.

זה היה מעשה, שקידש אדם אישה בתנאי

ולא התקיים התנאי, ובעל, ולא היה כח
בחכמים להוציאה בלא גט, מספק, שמא
בעל לשם קידושין. אך כתובה אין לה,
שהמוציא מחבירו עליו הראיה⁽¹²⁹⁾.

לאפוקי מהאי תנא, דאמר רב יהודה אמר
שמואל משום רבי ישמעאל: כתוב בתורה,
שאשה שנבעלה, ו"היא לא נתפשה", כלומר,
שלא נבעלה באונס, אסורה. הא אם נתפשה,
מותרת.

ומדייקינן – מדכתיב "והיא", משמע דוקא
היא אסורה לבעלה אם זינתה ברצון, אך יש
לך אחרת, שאף על פי שלא נתפשה וזינתה
ברצון מותרת לבעלה.

ואיזו היא: זו שקידושיה קידושי טעות, כגון
שקידשה על תנאי ולא התקיים התנאי⁽¹³⁰⁾,
שאפילו בנה מורכב על כתיפה –

ממאנת⁽¹³¹⁾ והולכת לה. ואינה צריכה גט. טו-ב

וכיון שאינה צריכה גט, אפילו אם זינתה
ברצון תחת בעלה, מותרת לו, כיון שאינה
מקודשת לו כלל, ודינה כפנויה שזינתה⁽¹³²⁾.

ואפילו בנה מורכב על כתיפה. אך שמואל לא
סבר כרבי ישמעאל בהא, ורק לגבי קידושין על
תנאי סבר שיכולה למאן לעולם.

131. בפשטות אינה צריכה למאן ממש, אלא
כאשר מתברר שלא התקיים התנאי, ממילא בטלו
הקידושין.

אך יש מקום לומר, שאם לא תמאן הוי ראייה
שמחלה על התנאי, ושוב אינה יכולה לבטל את
הקידושין מחמת התנאי. ועיין תוספות.

132. באור הילפותא על פי רש"י ביבמות (ק'
ע"ב).

128. אמנם לגבי קטנה שלא מיאנה, וגדלה,
נחלקו רב ושמואל אחר שבעל, כיון ששם אין
בעילתו בעילת זנות, שהרי מקודשת לו מדרבנן.
ורק שם סבר שמואל שאינו בועל לשם קידושין.
אך בעלמא מודה לרב שאין אדם עושה בעילתו
בעילת זנות.

129. וכן אם קיבלה קידושין מאחר, צריכה גט
משניהם מספק. ועיין ברא"ש שהביא דעה
שאינה צריכה גט מהשני כיון שודאי בא עליה
לשם קידושין. יעויין שם.

130. ועיין בתוספות, שלדעת רבי ישמעאל
אפילו בקידושי קטנה יכולה למאן לעולם,